

A krimináltaktika fejlődési tendenciái –
új kihallgatási módszerek

Készítette: Tinta és Hamu

2014.

Tartalomjegyzék

I.	Bevezetés	3
II.	A kihallgatásról általában	4
2.1.	A kihallgatás fogalma, célja.....	4
2.2.	A kihallgatás fajtái, menete	5
2.3.	A kihallgatás krimináltaktikai jelentősége.....	7
2.4.	A kihallgatás kriminálpszichológiai megközelítése	9
III.	A SAI fogalma, kialakulása	12
3.1.	A SAI végrehajtásának a folyamata.....	15
IV.	A PEACE kihallgatási módszer definiálása és folyamata	17
V.	A SUE- Strategic Use of Evidence kihallgatási módszer bemutatása	21
VI.	A három kihallgatási módszer összehasonlítása	25
VII.	A három kihallgatási módszer megvalósulása a gyakorlatban.....	29
7.1.	Az empirikus kutatás céljának bemutatása	29
7.2.	A SAI kihallgatási módszer megvalósulása a gyakorlatban	30
7.3.	A PEACE kihallgatási módszer megvalósulása a gyakorlatban.....	33
7.4.	A SUE kihallgatási módszer megvalósulása a gyakorlatban.....	35
7.5.	Az empirikus kutatás eredményeinek összefoglalása	36
VIII.	Összegzés.....	37
	Irodalomjegyzék	39
	Internetes publikációk és források	40

„Ritkán, nagyon ritkán fordul elő, hogy valamely emberi vallomás a teljes igazságot tartalmazza; ritkán fordul elő az is, hogy valami nincs egy kicsit álcázva vagy, hogy nem lehet egy kissé félreérteni; de ha az érzelmek félreérthetetlenek (...), és csak a viselkedés érthető félre, talán nem is olyan fontos az egész.”

/ Jane Austen Emma című művéből /

I. Bevezetés

Dolgozatom kezdőidézetével az általam választott téma fontosságát szeretném hangsúlyozni, hiszen a kihallgatás a leggyakoribb és a legjelentősebb nyomozási cselekmény, amely a bűncselekmények felderítése során a személyi jellegű bizonyítékok megszerzését szolgálja. Ezeknek a bizonyítékoknak a megszerzésében pedig a kihallgatott személy (gyanúsított, sértett, tanú) bűncselekményről szerzett tudomása nyújt segítséget.¹

A bűncselekmény egy múltban megtörtént esemény, amelynek körülményeit a nyomozóhatóság a nyomozás során ismeri meg.²

A nyomozó természetesen nem tanúja az eseményeknek, csupán közvetett észlelés alapján ismeri meg az objektív tényeket, amelyek elvezetik az objektív igazsághoz. A nyomozati cselekmények során ez a nyomok felkutatását, rögzítését és analizését jelenti, amelyek kapcsolatban állnak az elkövetett bűncselekménnyel. Ezek a nyomok pedig nem csak a környezetben, de emberek tudatában is megtalálhatóak, bizonyítási jelentőségük pedig hatalmas.³

A vallomások pontossága, hitelessége és megbízhatósága a büntetőeljárás egyik kulcskérdéseként értelmezhető.⁴

Lényeges azt is kiemelni, hogy a kihallgatásnak bizonyos alakíságok és biztosítékok mellett kell megvalósulnia, biztosítva a nyilvánosság, szóbeliség, közvetlenség érvényesülését a kontradiktórius eljárás során.⁵

A bűncselekmények és az elkövetők differenciálódása is hozzájárul ahhoz, hogy a krimináltaktika a változások követésével a kihallgatási módszerek fejlesztésével, illetve új metódusok alkalmazásával elérje azt, hogy a nyomozóhatóságok minél több, való-

¹ Tremmel Flórián – Fenyvesi Csaba – Herke Csongor: Kriminálisztika. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2005. 338. o.

² Kertész Imre: A kihallgatási taktika lélektani alapjai. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1965. 4. o.

³ Kertész, 1965. 4. o.

⁴ Boros János: Kriminálisztika és pszichológia. In: Fenyvesi Csaba – Herke Csongor (szerk.): Tanulmányok Erdősy Emil tiszteletére, PTE ÁJK, Pécs, 2002. 167. o.

⁵ Tremmel – Fenyvesi – Herke, 2005. 338. o.

sághoz közelítő és az igazságnak megfelelő vallomásokat szerezhessenek be.⁶ A kriminalisztika fejlődési irányait, jövőbeli lehetőségeit és kihívásait szem előtt tartva, dolgozatomban ezeket az új kihallgatási metódusokat szeretném bemutatni. A három kihallgatási módszer a SAI (Self- Administered Interview), a PEACE (**P**- Preparation and Planning, **E**- Engage and Explain, **A**- Account, **C**- Closure- **E**- Evaluate) és a SUE (Strategic Use of Evidence).

Ezeknek a kihallgatási típusoknak az összehasonlítását különböző szempontok alapján – előnyök, hátrányok, cél, eszköz, szakképzettség, pénz, alkalmazási köre, bűncselekmények típusa – kívánom bemutatni és értékelni, valamint empirikus kutatásom segítségével a gyakorlatban való alkalmazhatóságát feltárni, ezáltal a krimináltaktika fejlődési tendenciáiba betekintést nyerni.

II. A kihallgatásról általában

2.1. A kihallgatás fogalma, célja

Nyomozási cselekmények során a tanú, terhelt és a sértett kihallgatása tények, történetek, emlékek illetve vélemények megismerésére szolgál. Ennek az egyik és legismertebb módja az irányított kérdésekkel történő beszélgetés, a kikérdezés.⁷ A kihallgatás fogalmát a következőképpen határozhatjuk meg: a kihallgatás egy olyan nyomozati cselekmény, amely meghatározott alakiságokhoz és eljárási szabályokhoz kötött, vallomások, vagyis személyi jellegű bizonyítékok megszerzését szolgálja azáltal, hogy a kihallgatott személy (tanú, sértett, gyanúsított) bűncselekményről szerzett legjobb tudomásának a megismerését teszi lehetővé.⁸

A kihallgatással szerzett bizonyítékok a tanúvallomás, és a terhelt vallomása, amelyekről az 1998 évi XIX. törvény (a továbbiakban: Be.) a következőképpen rendelkezik: „76. § (1) A bizonyítás eszközei a tanúvallomás, a szakvélemény, a tárgyi bizonyítási eszköz az okirat és a terhelt vallomása”.⁹

A kihallgatás célja leginkább két pontban határozható meg. Az egyik az, hogy megismerhetővé váljanak a kihallgatott személy memóriájában megmaradt emlékek, tények az eseményről, illetve az ügygel kapcsolatos és a felderítés előmenetele szem-

⁶ Anti – Barta – Bócz – Krispán – Lakatos – Romasz: Krimináltaktika I. Rejtjel Kiadó, Budapest, 2004. 176. o.

⁷ Anti – Barta – Bócz – Krispán – Lakatos – Romasz, 2004. 175. o.

⁸ Tremmel – Fenyvesi – Herke, 2005. 338. o.

⁹ A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 76. § (1)

pontjából lényeges kérdések megválaszolása. A másik pont pedig az, hogy ezeket a megismert tényeket, információkat a hatóság bizonyítékként használhassa fel.¹⁰

2.2. A kihallgatás fajtái és menete

A kihallgatásnak az alapvető fajtáit a vallomást tevők alapján három csoportját különböztethetjük meg.

- a) A gyanúsított (terhelt),
- b) a tanú
- c) a sértett.¹¹

Az Egyesült Államokban különbséget tesznek interjúkészítés (interview) és kihallgatás (interrogation) között. A legfőbb különbség a kettő módszer között az, hogy az interjúztatás során bizonyos személy vagy személyek kikérdezése meghatározott célból történik, a kikérdezett személyt pedig inkább együttműködőként kezelik, mint gyanúsítottként. Ettől eltér a kihallgatás, ami leginkább a tanúk, illetve a terhelt kihallgatását jelenti. A leglényegesebb különbség viszont a kikérdezés módszerében lelhető fel. A kihallgatás során előfordulhat az, hogy a kikérdezett személy vonakodik, nem működik együtt a kihallgató személyekkel, ezért egy magasabb szintű szakmai képzettséget és tudást igényel.¹²

Bizonyos értelemben a kihallgatás fajtái közé sorolhatjuk még az úgynevezett „kombinált” kihallgatási formákat is, melyek a következők:

- a) Helyszíni kihallgatás (helyszínelés),
- b) a felismertetés és
- c) a szembesítés.

Ezek a nyomozási cselekmények magukba foglalják a kihallgatás cselekményét, illetve a későbbiekben is ismétlődhetnek a kihallgatás alapvető mozzanatai.¹³

Mindezek a csoportosítások mellett számos más szempont alapján is besorolhatjuk a kihallgatási metódusokat, melyek a következők lehetnek:

- a) Alkalom alapján különbséget tehetünk: első és ismételt kihallgatás között.

¹⁰ Anti – Barta – Bócz – Krispán – Lakatos – Romasz, 2004. 176. o.

¹¹ Tremmel – Fenyvesi – Herke, 2005. 339. o.

¹² Tremmel – Fenyvesi – Herke, 2005. 339. o.

¹³ Tremmel – Fenyvesi – Herke, 2005. 338. o.

- b) Az eljárás szakaszai szerint beszélhetünk: nyomozási, ügyészégi, tárgyalási és perorvoslati kihallgatásról.
- c) A kihallgatási szituációk alapján különbséget tehetünk: konfliktusos és konfliktusmentes, valamint bizonytalan kihallgatás között.
- d) Az előszóval történő kihallgatástól el kell határolnunk az „önvallomást”, amikor a kihallgatott írásos formában teszi meg vallomását.
- e) Különbséget tehetünk még az elkövetett bűncselekmények szempontjából is,
- f) illetve a kihallgatott életkorára tekintettel gyermek (fiatalkorú) vagy felnőtt között.¹⁴

A kihallgatás egy rendkívül összetett és bonyolult folyamat, amelynek a menetét öt szakaszra tagolhatjuk. Ez az öt szakasz a következő:

1. Felkészülés a kihallgatásra,
2. a kihallgatás megkezdése,
3. az érdemi kihallgatás fázisa,
4. a kihallgatás eredményeinek rögzítése, végül
5. a kihallgatás eredményeinek az értékelése.¹⁵

Az első szakasz számos tevékenységből tevődik össze, amelyek között említhetjük az ügy iratainak pontos feltárását és megismerését, a kihallgatandó személy körülményeinek megismerését, korábbi ügyeinek felkutatását. Ebben a szakaszban szükséges meghatározni a kihallgatás célját és tárgyát, valamint a nyomozati cselekmény szempontjából releváns kérdéseket. Az előzőleg említett cselekmények alapján pedig megtörténik egy kihallgatási terv felállítása.¹⁶

Ez a tervszerűség és törvényszerűség követése „nem teszi a nyomozót a tanúk és a terheltek vallomásainak passzív regisztrátorává és nem fosztja meg őt attól a lehetőségtől, hogy alkotó módon vezesse a nyomozást.”¹⁷

A második fázisban a kihallgatás megkezdése előtt mindenképpen szükséges a törvényben rögzített személyi adatok felvétele, valamint a kihallgatott figyelmeztetése jogaira és kötelezettségeire.¹⁸

Ebben a szakaszban ajánlatos a kihallgató személy és a kihallgatott között egy olyan kapcsolat kialakítása, ami mentes a feszültségtől és az izgalomtól, és inkább a pozitív

¹⁴ Tremmel – Fenyvesi – Herke, 2005. 340. o.

¹⁵ Tremmel – Fenyvesi – Herke, 2005. 341. o.

¹⁶ Tremmel – Fenyvesi – Herke, 2005. 341. o.

¹⁷ Kertész, 1965 10. o.

¹⁸ Tremmel – Fenyvesi – Herke, 2005. 341. o.

hatásokat erősíti, mint a negatív benyomásokat, mindez a kihallgatás eredményességét is elősegítheti.

A következő fázis az érdemi kihallgatás, amely további két szakaszra bontható. Az első szakasza a vallomás összefüggő előadása, a második pedig a kérdések feltevése és egyéb tevékenységek, mint például a bizonyítékok bemutatása.¹⁹

A kihallgatás utolsó szakasza az eljárás eredményeinek rögzítésére és értékelésére összpontosul. Nagyon lényeges körülmény a kihallgatás eredményeinek pontos, gondos, és alapos rögzítése a törvény által előírt feltételeknek megfelelően jegyzőkönyvi formában. Lényeges, hogy a rögzítés nem csak a kihallgatás törvényes menetét, hanem az előszavas előadásmód sajátosságait is tartalmazza.²⁰

2.3. A kihallgatás krimináltaktikai jelentősége

A kihallgatás jelentősége abban határozható meg a leginkább, hogy egyes bizonyítási cselekményeket és felderítési feladatokat, valamint a nyomozás szempontjából lényeges kérdések tisztázását, kihallgatás nélkül meg sem lehet oldani.²¹ Fogalmazhatunk úgy is, hogy a kihallgatás a nyomozási cselekmények „sine qua non-ja”. A kihallgatás krimináltaktikai jelentősége nem hanyagolható el. A kihallgatás szerepének a fontosságát, a kriminalisztikai alapkérdések szempontjából is meghatározhatjuk.

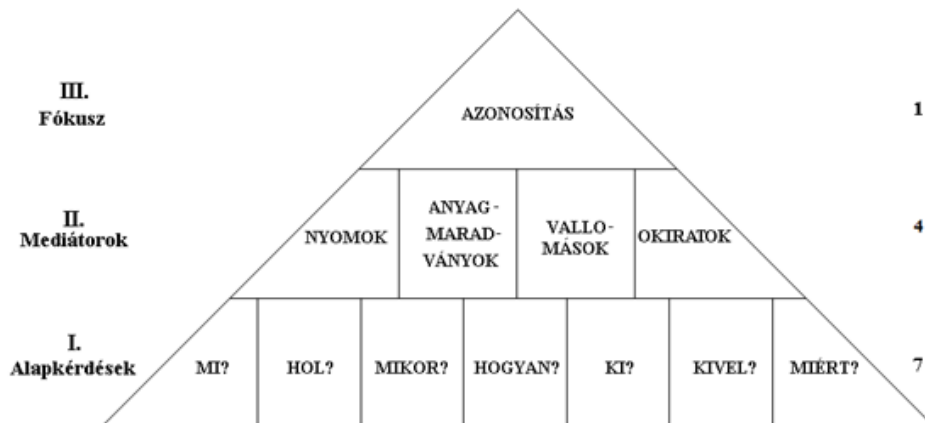
A kriminalisztika alapkérdései a következők:

1. Mi?
2. Hol?
3. Mikor?
4. Hogyan?
5. Ki?
6. Kivel?
7. Miért?

¹⁹ Tremmel – Fenyvesi – Herke, 2005. 341. o.

²⁰ Tremmel – Fenyvesi – Herke, 2005. 341. o.

²¹ Anti – Barta – Bócz – Krispán – Lakatos – Romasz, 2004. 175. o.

Ezekre a kérdésekre kapott válaszok egy vallomás során a nyomozati cselekmények előre haladásának és a releváns kérdések felderítése szempontjából szinte nélkülözhetetlenek.

Az információk pontos felderítését ezekre a kérdésekre alapozhatjuk. Ilyenkor felmerül a kérdés, hogy létezik-e olyan bizonyítási eszköz, amely minden kérdésre választ adhat. Természetesen van, és ez nem más, mint a tanú és a terhelt vallomása, és ez a két bizonyítási eszköz az, amely szerencsés esetben minden választ megadhat. Ezért is kiemelő a tanúvallomás és a terhelt vallomásának minél alaposabb rögzítése.²³

Ha minden kérdésre pontos és igaz választ kap a nyomozóhatóság, akkor a bűncselekmény felderítése semmilyen akadályba nem ütközhet. Ez azonban a valóságban nem ilyen egyszerű. A válaszok pontosságát sok minden befolyásolhatja, mint például a memória tökéletlensége, tévedések, kényszer, félelem a bosszútól vagy a következményektől, vagy akár a kihallgató személy magatartása. Ezeknek a befolyásoló tényezőknek a kiküszöbölésére és a vallomások minél precízebb és valószínűbb, tényállással adekvát megszerzésére irányulnak a kihallgatási módszerek új tendenciái.

Természetesen az igazságszérumot még senkinek sem sikerült feltalálnia, de lépésről lépésre egyre közelebb juthatunk a megfelelő kihallgatási technikák kidolgozásához. A piramismodellben a vallomások a második szinten helyezkednek el, úgymond közvetítő szerepet töltenek be a felderítendő kérdések és az alapvető fontosságú feladat az azonosítás között.

²² Fenyvesi Csaba: A kriminálisztika piramismodelljének második változata Belügyi Szemle. 2014/ 9 32. o.

²³ Ibolya Tibor: A kihallgatási taktika a nyomozásban, Jogi Fórum Publikáció
Forrás: <http://ibolyatibor.atw.hu/Sajat/3.pdf> 5. o. (2014. 04. 13.)

Ezzel is igazolható még a kihallgatás jelentősége, hiszen az alapvető 7 kriminalisztikai kérdés megválaszolása nélkül, nyomok és anyagmaradványok hiánya esetén a nyomozati cselekmények aligha juthatnak a végső fázisba, az azonosításhoz.

2.4. A kihallgatás kriminálpszichológiai megközelítése

A kihallgatás taktikáját rendkívül sok tényező befolyásolja, amelyeknek átfogó vizsgálatára van szükség ahhoz, hogy a nyomozóhatóság ne csak felületes munkát végezzen.

Már a szakirodalomban is régóta ismert tény, hogy a büntetőeljárás és a kriminalisztika gyakorlati alkalmazása során a „tanúvallomások pszichológiájának” hatalmas módszertani jelentősége van, hiszen nem csak a nyomozót, hanem a bírót és képessé teszi arra, hogy bírálóan közelítsen a tanúvallomásokhoz és következtetéseket vonhasson le, valamint felfedezhesse az esetleges torzításokat, hibákat.²⁴

A vallomások pszichológiai szempontból való megközelítése elősegítheti a kihallgatás helyes lefolytatását, valamint a vallomások megfelelő értékelését. Ahogy a kriminalisztika alkalmazza a fizika, kémia és más tudományok eredményeit, úgy a krimináltaktikának szüksége van a pszichológia eredményeinek a feldolgozására és alkalmazására, hogy ezt a nyomozás szolgálatába állíthassa.²⁵ A kriminálpszichológiának fontos feladata az, hogy az igazság kiderítésében, a krimináltaktika fejlesztésében segítséget nyújtson a nyomozóhatóságoknak. A magyar kriminálpszichológusok olyan feladatokkal foglalkoznak, mint a fiatalkori bűnözés és a női bűnözés problémái, a bűnelkövetők nevelése, valamint a bűncselekmények elkövetésének okait próbálják feltárni, azonban ugyanolyan fontos feladata a kriminálpszichológiának a krimináltaktikai módszerek fejlesztése, és új metódusok alkalmazási lehetőségeinek vizsgálata, ezáltal segítséget nyújtva a nyomozóhatóságnak, a bíróságnak és az ügyészségnek egyaránt.²⁶

A bűnüldözés területén is jelentős szerepet kap a kriminálpszichológia. A kriminalisztika területén is szükség van a pszichológiai módszerek alkalmazására, ehhez azonban a nyomozóhatóság tagjainak is rendelkezniük kell némi pszichológiai ismerettel, legyen szó akár a kihallgatás megfelelő végrehajtásáról, vagy a vallomás értékeléséről.²⁷

²⁴ Kertész, 1965. 13. o.

²⁵ Kertész, 1965. 14. o.

²⁶ Kertész, 1965. 20. o.

²⁷ Kertész, 1965. 21. o.

A kriminálpszichológiai kutatások eredményei jelentős segítséget nyújtanak a nyomozási cselekmények felépítéséhez, amelyek között első helyen szerepel a kihallgatás taktikája.

Egy kihallgatás mindig a múltban történt események felidézésére, és az emlékezetben megmaradt nyomok felderítésére irányul. A kihallgatás során a kihallgató és a kihallgandó személy között kialakult pszichikai kapcsolat minősége rányomja a bélyeget valamennyi nyomozási cselekményre, legyen szó akár a kihallgatás tervezési szakaszáról, a foganatosítás periódusáról, vagy az értékelő, ellenőrző fázisról, mindenhol megmutatkozik a pszichológia kimagasló szerepe.

A vallomás kialakulása bonyolult pszichológiai folyamatok összessége, a folyamatok az egyéniség értelmi és érzelmi részvételével zajlanak le. Pontosan ezért nagyon lényeges körülmény az, hogy a kihallgatott személynek nem csak a tényekre vonatkozó kérdéseket tegyenek fel, hanem olyanokat is, amelyek magára a kihallgatott személyre vonatkoznak.

A kihallgatott személlyel való egyéni bánásmód, személyiségének és sajátosságainak figyelembevétele jelentős tényező a kihallgatási taktika felépítésénél és a kihallgatás foganatosításánál egyaránt.²⁸

A közrend védelme mellett a nyomozóhatóság feladata a bűncselekmények elkövetőinek a felderítése. A nyomozási cselekmények középpontjában az áll, hogy olyan bizonyítékokat tudjon összegyűjteni a hatóság, amelyek által az elkövető megvádolható lesz.

Ha az elkövető megvádolható, akkor létfontosságú az, hogy a nyomozók magas szintű bizonyítékokkal szolgáljanak. Különböző területek vannak, amelyeknél a pszichológiai kutatások segítették a bizonyítékok felkutatásának folyamatát. Ilyen például az a kutatás, amely arra a kérdésre keresi a választ, hogy a pszichológia tudománya és eredményei mennyiben segítheti a bizonyítékok felkutatását és összegyűjtését az emlékek előhívása során a szemtanúk esetében.²⁹

A kutatások jelentős része megmutatta azt, hogy számos tényező befolyásolhatja a szemtanúk vallomásainak pontosságát.

Ezek a tényezők háromféleképpen definiálhatók: szociális, szituációs, egyéni és kihallgatási tényezők. Valószínűleg ezek a faktorok különböző esetekben befolyásolják a szemtanút a cselekmény észlelésekor, valamint abban az idő intervallumban, amely az észlelés és a visszaemlékezés között eltelik.

²⁸ Kertész, 1965. 22. o.

²⁹ Hollin, C. R.: Psychology and Crime. Published by Routledge Hove, East Sussex 2013. 254. o.

Különböző fizikai faktorok is befolyásolják a szemtanú vallomásának pontosságát, mint például az, hogy milyen hosszú ideig kellett megfigyelnie a cselekményt, állt-e alkoholos befolyásoltság alatt, valamint mennyire tartózkodott messze a cselekménytől ahhoz, hogy láthassa mi is történt valójában.³⁰

Hogy mi történik a cselekmény észlelése alatt, az szintén releváns információ. Clifford és Hollin (1981) megvizsgálta a természetét és komplexitását a szemtanú által észlelt balesetnek. A szemtanúk hat különböző esetből egyet láttak meg: ebből három egy olyan szituáció volt, ahol megtámadtak egy hölgyet és kirabolták, három másik alkalommal pedig nem erőszakos bűncselekményt követtek el. Minden esetben az elkövetőt egyedül vagy két, vagy négy másik társsal látták. Az emlékek visszahívásának a pontossága az erőszakos bűncselekményeknél sokkal alacsonyabb volt. A nem erőszakos bűncselekményeknél a visszaemlékezést nem befolyásolta a társak száma, míg a másik esetben a társak növekvő száma miatt a pontosság progresszíven csökkent. Az erőszak memóriára gyakorolt káros hatása tehát reprodukálható.

Egy másik hatása az erőszaknak, tipikusan az extrém erőszak esete, mint például egy emberölés bűncselekményénél, amelynél részleges vagy teljes amnézia léphet fel az emlékekkel kapcsolatban (Woodworth et al., 2009).

Nem biztos az, hogy az erőszak bizonyos esetekben miért befolyásolja a memóriát. Valószínű, hogy az erőszakos cselekmények oly mértékben növelik az érzelmi tényezőket a memória kárára, hogy szűkítik azoknak a faktoroknak a skáláját, amelyeket a szemtanú megfigyel, vagy észrevehet (Deffenbacher, Bomstein, Penrod, & McGorty, 2004).³¹

Például ha azt az esetet vesszük, hogy a szemtanú kifejezetten csak az elkövető fegyverére koncentrál, pontosan emiatt az extrém mértékű koncentráció miatt, figyelmen kívül hagy egyéb részleteket (Mitchell, Livosky, & Mather, 1998; Steblay, 1992).³²

A következő fejezetben egy olyan kihallgatási módszert szeretnék bemutatni, ahol a felvázolt probléma, és annak megoldása, az emlékek minél pontosabb visszahívása áll a középpontban.

³⁰ Hollin, C. R.: Psychology and Crime. Published by Routledge Hove, East Sussex 2013. 255. o.

³¹ Hollin, C. R.: Psychology and Crime. Published by Routledge Hove, East Sussex 2013. 255. o.

³² Hollin, C. R.: Psychology and Crime. Published by Routledge Hove, East Sussex 2013. 256. o.

III. A SAI fogalma és kialakulása

„Az út, ahol az emlékek nyomai védelemben részesülnek.” – így jellemezi a SAI (Self- Administered Interview) kihallgatási módszert a szakirodalom.³³

Magát a kifejezést úgy fordíthatjuk le, hogy ez a „Saját magunk által irányított kikérdezés” egyfajta önkikérdezés, öninterjúztatás.

Ha magának a SAI-nak a fogalmát akarjuk megadni, akkor azt a következőképpen írhatjuk le: a SAI egy olyan innovatív, bizonyítékokon alapuló nyomozási eszköz, amely erősíti a szemtanúk vallomástételi készségét, ezáltal elősegíti a visszaemlékezést és az emlékek védelmét.³⁴

A SAI egy olyan erőteljes nyomozási eszköz, amely felhasználható arra, hogy a szemtanúktól gyorsan és eredményesen egy átfogó és kiinduló vallomást szerezzünk be.³⁵

Egy olyan forma, szabványosított technika, ami világos iránymutatásokat és kérdéseket ad, amely képessé teszi a szemtanút saját vallomása megtételére, következésképpen, ideális a használata azokban az esetekben, amikor a korlátozott források nem teszik lehetővé a tradicionális kihallgatási módszereket.³⁶

Tudományos kísérletek megmutatták azt, hogy a SAI segítségével, jelentősen több alapos és részletes információ szerezhető meg, mint egy sima emlékezet visszahívás során.

A SAI alkalmazásának az előnye az, hogy erősíti a tanú memóriáját, ami azt jelenti, hogy védi a szemtanút az emlékek elvesztésétől, illetve attól, hogy az esemény után bekövetkező adatok torzulása veszélyének tenné ki.³⁷

A SAI értékes adatokat biztosíthat a nyomozóhatóságok számára az orvosi valamint az ipari balesetek és a biztosítási csalások felderítése során.

A tárgyalásokon nyomozóhatóság részvételével bizonyították, hogy a SAI előmozdíthatja a nyomozási cselekményeket, amely során gyorsan és eredményesen juthatnak hozzá a jelentős információkhoz.

³³Forrás: Forensic Interview solutions, <http://www.forensicinterviewsolutions.com/services/law-enforcement/self-administered-interview-sai/> (2014. 04.12.)

³⁴Forrás: Forensic Interview solutions, <http://www.forensicinterviewsolutions.com/services/law-enforcement/self-administered-interview-sai/> (2014. 04.12.)

³⁵ Forrás: Self Administered Interview webpage: <http://www.selfadministeredinterview.com/> (2014. 04. 12.)

³⁶ Russel Satch: Scientists Develop New Tool to „Freeze” Crime Scene Memories, in Science Daily Magazine, Forrás: <http://www.sciencedaily.com/releases/2007/04/070427105641.htm> (2014. 04. 12.)

³⁷ Satch, Russel 2007., Forrás: <http://www.sciencedaily.com/releases/2007/04/070427105641.htm> (2014. 04. 12.)

Egy bűncselekmény helyszínén gyakran sok a szemtanú, de nem mindig van elég személy a nyomozóhatóság részéről, hogy azonnali és alapos kikérdezést végezzenek. Hasonló probléma merül fel abban az esetben is, amikor a rendőrség ajtóról ajtóra jár, és adatot gyűjt.

Ha egy tanút nincs lehetőség azonnal és gyorsan kihallgatni, akkor fennáll annak a lehetősége, hogy a memóriája sérül, és az emlékek torzulnak vagy elvesznek, valamint befolyásolhatóvá válik mások által.³⁸

A SAI-t pont azért fejlesztették, ki, hogy ezek a körülmények elkerülhetővé váljanak.

A metódust egy kisebb nemzetközi kutatócsoport fejlesztette ki, amelynek szakterülete az emlékezés alkalmazása. Fiona Gabbert (Abertay-i Egyetem, Skócia) Lorraine Hope (Portsmouth-i Egyetem, Anglia) és Ron Fisher (Floridai Egyetem, Egyesült Államok) fejlesztette ki a technikát, amely egy közvetlen válasz a való világ problémáira, amelyekhez a rendőrség szolgált forrásként, hogyan is lehetne a legjobban és leggyorsabban megszerezni a bizonyítékokat a szemtanúktól, korlátozott lehetőségek esetén.³⁹ Az eszköz – a SAI kihallgatási technikát a bűncselekmény helyszínén tartózkodó szemtanúkra alkalmazzák – a természetes memória pusztulása ellen küzd felhasználva a legutóbbi kutatási eredményeit a kognitív pszichológiai technikáknak. Egyszerűen „megfagyasztja” a szemtanú elméjében a bűncselekmény helyszínének és az elkövetőnek a képét, különösen a kis és jelentéktelen részleteket, amelyek vezetik a nyomozókat és akár döntő fontosságúak is lehetnek a felderítés során.

A kísérleteket megrendezett bűncselekmény helyszíneken próbálták ki szemtanúkkal, az eszközt használva, előhívva a kriminalisztikai szempontból jelentős információkat. 42%-kal alaposabb információkat sikerült összegyűjteni, mint az egyszerű esetekben, amikor csak megkérték a tanúkat, hogy mondjanak el mindent, amire emlékeznek. A tesztek megmutatták azt is, hogy a tanúk 44%-kal helyesebben szolgáltattak részletes információt a személyekről – következésképpen a lehetséges gyanúsítottakról.

Egy másik teszt során hét nap telt el a cselekmény megtörténte és az események teljes beszámolója között. A résztvevők fele végrehajtotta a SAI-t miután szemtanúja volt a cselekménynek, míg a résztvevők másik fele csupán az elérhetőségeit írta le, mint normális esetben, amikor a szemtanúk száma jelentős a baleset körül. Miután a kutatók hét nappal később tesztelték a csoportot és találtak olyan résztvevőket, akik teljesítették

³⁸ Forrás: Self Administered Interview webpage: <http://www.selfadministeredinterview.com/> (2014. 04. 12.)

³⁹ Satch, Russel 2007., Forrás: <http://www.sciencedaily.com/releases/2007/04/070427105641.htm> (2014. 04. 12.)

a SAI-t ezek a tanúk 30%-kal helyesebben írták le a bűncselekmény részleteit, mint a résztvevők másik csoportja.

A kutatók a nyomozóhatóságokkal dolgoztak Angliában és Skóciában, hogy kifejleszthessék, a visszahívás és bejelentés eszközét, illetve hogy rögzíthessék a tanú emlékeit olyan gyorsan, amennyire ez lehetséges egy baleset helyszínén.

Hope szerint a szemtanúk által nyújtott bizonyítékoknak a teljessége és alapossága csökken, ahogy a késleltetés megtörténik a bűncselekmény észlelésekor és az emlékek visszahívásakor növekszik.⁴⁰

Más szavakkal élve, minél nagyobb a szakadék az észlelés és a teljes visszaemlékezés között, amelyet a formális kihallgatás során láthatunk, annál kisebb az esélye annak, hogy a tanú pontos és alapos vallomást tesz.⁴¹

„Évtizedes kutatások a kognitív pszichológiában bizonyítják azt, hogy a memória pusztulása, a felejtés nagyon gyorsan történik. Ha valaki tanúja egy szituációnak, akkor ez a felejtés természetesen és órákon belül bekövetkezik a baleset után. Ha a késleltetés az észlelés és a kihallgatás között napokra növekszik, akkor a pusztulás szintje növekedni fog. Akárhogy is, de a hasznos és kriminalisztikai szempontból jelentős részletek vagy ötletek örökre elveszhetnek.” – mondta Hope.

A kutató szerint a SAI eszköze jelentős szerepet játszhat a bűnüldöző hatóságok számára, hiszen számukra az előny egyértelmű; a tanúknak pedig meg van a lehetőségük arra, hogy rögzítsék emlékeiket, mielőtt bármilyen kritikus információ elveszne.⁴²

A kísérletekben résztvevőket különböző korosztályokból és különböző társadalmi háttérrel rendelkezők közül válogatták ki.

Az első SAI tesztnél ezek a kiválogatott személyek, az „áltanúk” láttak egy szimulált eseményt és ezek után vallomást kellett tenniük írásban mindarról, amit észleltek. Azok, akik a SAI metódus alapján tették meg vallomásukat, sokkal pontosabban írták le a részleteket, mint azok, akiket csak egyszerűen megkértek, hogy mondjanak el mindent, amit láttak.

A SAI technika felhívja a figyelmet a kognitív interjú alapelveire, amely elősegíti a tanúk számára az emlékek visszahívását.

Mióta az eredeti koncepció elkészült, a kognitív interjút megvizsgálták mind laboratóriumi körülmények között, mind rendőri gyakorlatban is, a számos felülvizsgálat hatására tovább is fejlesztették. Mindezekon felül a kutatások és a tapasztalatok azt tanácsolják,

⁴⁰ Satch, Russel 2007., Forrás: <http://www.sciencedaily.com/releases/2007/04/070427105641.htm> (2014. 04. 12.)

⁴¹ Satch, Russel 2007., Forrás: <http://www.sciencedaily.com/releases/2007/04/070427105641.htm> (2014. 04. 12.)

⁴² Satch, Russel 2007., Forrás: <http://www.sciencedaily.com/releases/2007/04/070427105641.htm> (2014. 04. 12.)

hogya a kognitív megközelítés használata növeli a minőségét, alaposságát, és a teljességét a biztosított információnak. Továbbá kiemelendő, hogy a kognitív technikák alkalmazása nincs befolyással a tanú későbbi vallomásának hitelességére a bíróság előtt.⁴³

A korai szakaszban a SAI fejlesztői arra helyezték a hangsúlyt, hogy egyszerű írott kérdéseket könnyebb megérteniük a tanúknak. Minden iránymutatást leteszteltek, hogy biztosítsák azt, hogy a potenciális tanúk pontosan értik, mit is kérnek tőlük.

A következő szakaszban a kutatók folytatták a további tesztelést különböző beállításokkal és különböző körülmények között. Viszont a SAI metódus egy modernebb változatának a kifejlesztése még mindig a napirenden van.

Az aktuális eljárás szerint a tanúknak kézzel kell kitölteniük a SAI nyomtatványt, ami korlátozhat egyes tanúkat, akik az írni- olvasni tudás tekintetében nehézségekkel küzdenek.⁴⁴

Egy másik kérdés pedig az: hogyan válnak megalapozottá a SAI nyomtatvány által nyújtott információk bizonyítéki státusza? A természettől függően, a SAI-nak a használatba átültetése során fontos lesz, hogy maximalizálják a megbízhatóságát és hitelességét a tanúk felvett vallomásainak. A jelenlegi helyzetben a SAI metódus maximalizálni fogja a rendőrségi irányítást a kezdeti kihallgatás során és lehetővé teszi azt, hogy az alapos információk megszerezhetővé váljanak, amilyen gyorsan csak lehetséges, akár a helyszínen vagy röviddel a cselekmény megtörténte után. Így a tanúk is sokkal biztonságosabbak lesznek vallomásukban közvetlenül az esemény után, mint a késleltetés után.⁴⁵

3.1. A SAI végrehajtásának folyamata

Az első lépés, hogy a nyomozóhatóság részéről résztvevő személy rögzíti azt, kinek adta ki a nyomtatványt és leírja a SAI iratára a saját elérhetőségeit. Ennek a nyomtatványnak a kitöltése a helyszínen zajlik, méghozzá közel a bűncselekmény elkövetési helyéhez. Ha ez nem lehetséges, akkor a nyomozónak fel kell hívnia a figyelmet arra, hogy a szemtanú kitöltheti más helyszínen is a nyomtatványt, viszont minél hamarabb, anélkül, hogy másokkal megtárgyalná a történeteket.

⁴³ Satch, Russel 2007., Forrás: <http://www.sciencedaily.com/releases/2007/04/070427105641.htm> (2014. 04. 12.)

⁴⁴ Satch, Russel 2007., Forrás: <http://www.sciencedaily.com/releases/2007/04/070427105641.htm> (2014. 04. 12.)

⁴⁵ Satch, Russel 2007., Forrás: <http://www.sciencedaily.com/releases/2007/04/070427105641.htm> (2014. 04. 12.)

Ez után meg kell egyezni egy időpontban, mikor fogja a nyomozóhatóság átvenni a kitöltött nyomtatványt, valamint tájékoztatni kell a tanút, hogy az ügyben bármikor idézhető kihallgatásra.⁴⁶

Miután a nyomozóhatóság begyűjtötte és megvizsgálta a SAI nyomtatványokat, a nyomozást vezető eldönti, mely tanúk lesznek kihallgatva és milyen sorrendben.

Ez elősegíti azt, hogy a nyomozási cselekmény során a hatóság nem veszít időt. Viszont fontos szem előtt tartani azt, hogy a SAI formanyomtatvány nem helyettesítheti a személyes kihallgatást.

Az SAI kitöltésével az emlékek védettek, akár három héttel később is a baleset után. Ezáltal könnyebben és több információhoz juthat egy nyomozóhatóság akár a személyes kihallgatás során.⁴⁷

Összegezve a SAI egy rendkívül hatékony nyomozati eszköznek számít, amely megvédi a tanú memóriáját, és jelentős információk megszerzését teszi lehetővé a tanúk időbeli rangsorolásával, különösen azokban a helyzetekben, amikor korlátozott források állnak a nyomozóhatóságok rendelkezésére.

⁴⁶ Forrás: Forensic Interview solutions, <http://www.forensicinterviewsolutions.com/services/law-enforcement/self-administered-interview-sai/> (2014. 04.12.)

⁴⁷Forrás: Forensic Interview solutions, <http://www.forensicinterviewsolutions.com/services/law-enforcement/self-administered-interview-sai/> (2014. 04.12.)

IV. A PEACE kihallgatási módszer definiálása és folyamata

A PEACE egy olyan nem vádelvű kihallgatási technika, amelyet azért fejlesztettek ki, hogy a nyomozás során elegendő információ legyen megszerezhető a gyanúsítottól, hogy meghatározható legyen a gyanúsított közrehatása a cselekményben.⁴⁸ A világon számos rendőrségi erő egy olyan kikérdezési technikát alkalmaz, amelynek segítségével több információhoz juthatnak hozzá a gyanúsítottól. Egy ilyen kihallgatási technika a PEACE is, amelyet ebben a fejezetben szeretnék elemezni.⁴⁹ A PEACE kihallgatási módszert a 90-es évek korai szakaszában fejlesztették ki bűnüldöző szervek és pszichológusok együttműködésével Angliában és Wales-ben.⁵⁰ Ennek az indoka az volt, hogy elkerüljék a hamis vallomások, amelyek legfőbb következményei voltak a vádelvű kihallgatásoknak.⁵¹

A PEACE elnevezés egy rövidítést takar, amelynek elemei a következők: **P-** Preparation and Planning az az, előkészület és tervezés. **E-** Engage and Explain vagyis tevékenység és magyarázat. **A-** Account vagyis beszámolás, illetve jelentés. **C-** Closure- az az befejezés és lezárás. **E-** Evaluate- vagyis értékelés.⁵²

A kihallgatási módszer első szakasza az előkészület és a tervezés, amely a következő tevékenységi elemeket tartalmazhatja:

- a) Meg kell érteni a szándékát a kihallgatásnak,
- b) meg kell határozni a céljait illetve a tárgyát a kihallgatásnak,
- c) megérteni és felismerni azokat a pontokat, amelyeket bizonyítani illetve tisztázni szükséges,
- d) megállapítani azt, hogy milyen bizonyítékok elérhetőek és azok honnan szerezhetőek be,
- e) megállapítani, hogy mely bizonyítékok szükségesek és azok hogyan szerezhetőek meg, valamint
- f) előkészíteni a kihallgatási eszközöket (írószerek, helyszín biztosítása, stb.).

A kihallgatás végrehajtásához a felkészülés, tervezés fázisa igen jelentős, nemcsak amiatt, hogy a kihallgató tisztában legyen a kihallgatás céljával, de fontos az is, hogy

⁴⁸ PEACE article, Forrás: <http://www.reid.com/pdfs/peacearticle.pdf> 1. o.

⁴⁹ Short, J.C.: Interviewing using PEACE method, Investigation articles, Forrás: <http://www.jcshort.com/Articles/PEACE-Method.htm> (2014. 04. 13.)

⁵⁰ Investigative interviewing techniques, Forrás: <http://i-sight.com/investigation/investigative-interviewing-techniques-the-peace-model/> (2014. 04. 13.)

⁵¹ Investigative interviewing techniques, Forrás: <http://i-sight.com/investigation/investigative-interviewing-techniques-the-peace-model/> (2014. 04. 13.)

⁵² J.C. Short, Forrás: <http://www.jcshort.com/Articles/PEACE-Method.htm> (2014. 04. 13.)

ismerje a kihallgatás lényeges alapelveit is. Mindezek mellett lényeges az, hogy a kihallgatást végző személy értékeln tudja a kapott válaszokat végig az egész kihallgatás során. Ha pedig a végeredmény egy teljes feltáró, beismerő vallomás, akkor ennek a megfelelő dokumentálása sem mellőzhető, hogy a későbbiekben a bíróságon felhasználható legyen.⁵³

Az eredményes kihallgatás különböző tényezőkön alapul, amelyek között a felkészülés a legfontosabb faktorok közé tartozik. Emiatt egy eredményes kihallgatásra törekvő nyomozó a következő szempontokat veszi figyelembe:

- a) Személyesen látogat el a bűncselekmény helyszínére, valamint frissíti emlékeit a helyszíni szemle felvételeinek a megtekintésével.
- b) Feleleveníti az ügyel kapcsolatos valamennyi ismeretét, az akták újra olvasásával, hogy minden részletével tisztában legyen az ügynek.
- c) Tisztában van azzal, hogy a bizonyítékok milyen kapcsolatban vannak a tanúkkal, gyanúsítottal és a sértettel.
- d) Minden információt megszerez a kihallgatás alanyáról, családi állapotáról és kapcsolatairól, baráti kapcsolatairól, előzőleg elkövetett bűncselekményeiről, ha szerepelnek a rendőrségi adatbázisban.
- e) Megállapítja azt, hogy milyen létező bizonyítékok vannak, amelyek már önmagukban bizonyítják a bűncselekmény elkövetését, illetve amelyek még bizonyításra szorulnak.⁵⁴

A következő fázis a tevékenység és a magyarázat. Ezeket a fogalmakat úgy is ismerhetjük, mint a kihallgatás „előszava”, amely a korábbi fázisokra utal és a következőképpen definiálható: a lényeges eleme az interjú következményeinek helyes bemutatása. Szükséges az, hogy a kihallgató és a kihallgatott között egy elvárható viszony keletkezzen. Ez megköveteli azt, hogy a kihallgató személynek, tisztában kell lennie a kérdésekkel, tehát tudatosan kell kérdeznie, valamint képesnek kell lennie reagálni, és ismernie kell a kihallgatott megfelelő állapotát, illetve félelmeit és elvárásait.⁵⁵

Lényeges az, hogy a kihallgató és a kihallgatott között egy olyan nyugodt környezet teremtsődjön, amely a kihallgatottat ösztönzi az együttműködésre és ahol a levegőt nem járja át a megfélemlítés és az agresszió hangulata.

⁵³ Osterburg, J. W. – Ward, R. H.: Criminal investigation- A Method for Reconstructing the Past. Maththew Bender & Company, New Providence 2010. 254. o.

⁵⁴ Osterburg – Ward 2010. 255. o.

⁵⁵ Short, J.C. Forrás: <http://www.jcshort.com/Articles/PEACE-Method.htm> (2014. 04. 13.)

A kihallgató személynek egy kiegészítő feladata az, hogy megnyugtassa a gyanúsítottat, hogy megkönnyebbülve tehesse meg vallomását.

Ha a kihallgató ítélkezővé válik, akkor a támogató környezet hangulata megszűnik és ezzel együtt a gyanúsított beismerési szándéka is.

Pontosan emiatt kell a kihallgatónak empátiát mutatnia, kapcsolatot teremtenie a kihallgatottal. Kapcsolat nélkül az empátia sem közvetíthető, ezért a nyomozónak azt kell kommunikálnia a kihallgatott személy felé, hogy átérzi a helyzetét, megérti őt. A gyanúsítottnak pedig azt kell éreznie, hogy az ő érzéseit, félelmeit, motivációit megérti a kihallgató. Ennek a támogató környezetnek köszönhetően – ahol az empátia és a kölcsönös együttműködés érzékelhető a gyanúsított félreteszi az ellenséges magatartását, elfelejti félelmeit és jobban megközelíthetővé válik. A kihallgatónak, őszintének és megbízhatónak kell tünnie. El kell hitetnie a gyanúsítottal, hogy az őszinte válasszal nem a kihallgatónak segít, hanem saját magát.

Ehhez arra van szükség, hogy a kihallgatást végző személy nagyon jó kommunikációs képességekkel rendelkezzen – sokféle embertípussal tudjon kapcsolatot teremteni, legyen szó akár egy egyetemi professzorról, vagy szimplán az utca emberéről. Ez a szituáció bizonyos problémákat vethet fel, hiszen a kihallgatott „nyelvén” kell beszélnie, de semmiképp sem tűnhet apáskodónak, vagy mesterkéltnak.⁵⁶

Egy jó kihallgató folyamatosan törekszik arra, hogy minél megértőbbnek tünjön a kihallgatott számára. Megtanulja azt, hogyan demonstrálja a gyanúsítottnak, hogy az igaz beismerő vallomás milyen előnyökkel jár számára.

Egy sikeres kihallgató soha nem űz gúnyt a kihallgatott személyből, nem teszi őt nevetség tárgyává, nem terrorizál, nem ócsárol, nem viselkedik előítéletesen, nem használ nevetséges blöfföket, nem veszíti el a türelmét és nem tesz olyan ígéreteket, amelyeket később nem tart be. Nem azért van, hogy ítélkezzen. Igazságos, megértő és jó hallgatóság. Mindezek mellett pedig irányít – ő a vezetője a gyanúsítottnak az úton, a tagadástól a beismerésig, és biztosítja az ártatlan gyanúsítottat, hogy ártatlansága megerősítést fog nyerni.⁵⁷

Ezt a szakaszt követi a magyarázat fázisa, ahol a nyomozónak rá kell világítania, azokra az okokra, amelyek miatt a kihallgatást le kell folytatni, valamint elmondania azt milyen tevékenységeket fognak végrehajtani a kihallgatás alatt, különösen felhívva a figyelmet a rutin feladatokra.

⁵⁶ Gordon, N. J. – Fleisher W. L.: Effective interviewing and interrogation techniques. Elsevier Ltd. – Academic Press, USA – Burlington 2011. 34. o.

⁵⁷ Gordon – Fleisher, 2011. 35. o.

A következő fázis a beszámolás, illetve jelentés, amelynek jellemzője, hogy tartalmazza a kihallgatottól összegyűjtött információkat, illetve az emlékek felidézését az eseményekről. Ez a stádium az, ahol a jelentős és valószínű információk közvetlenül szerezhetőek be a gyanúsítottól.

Két elfogadható megközelítést ismer a szakirodalom, amelyek az információk összegyűjtésére irányulnak, ezek a következők: a kognitív megközelítés, illetve az irányított beszélgetés.⁵⁸

Különböző technikák léteznek az információk beszerzésére, amelyek valamennyi kihallgatási módszerrel társíthatóak.

A kognitív technika alkalmazása során a kihallgatott személyt arra kérik, hogy gondoljon vissza és élje újra meg az eseményeket, eleinte némi befolyással a kihallgató rendőr részéről. A kihallgató nem szakíthatja félbe a kihallgatottat, hatékonyan használja fel a szüneteket és kerülnie kell a vezető jellegű kérdéseket. Így a kihallgatott képes lesz arra, hogy visszahívja a történeteket különböző kronológiai sorrendben, illetve különböző perspektívákból.

Amikor az irányított beszélgetési módszer technikát alkalmazzák, akkor megkérlik a kihallgatott személyt arra, hogy mondja el mi történt, a kihallgató pedig felosztja az elmondást, beszámolást különálló részekre, amelyek lényegesek a további részletek tekintetében.⁵⁹

A kognitív interjú nagyobb kontrollt biztosít a kihallgatott számára arra nézve, hogyan fejlődik tovább az interjú, a másik irányított beszélgetés technika pedig, nagyobb autoritást biztosít a kihallgató számára. Ez a lényeges különbség határozza meg azt, mikor melyik technikát kell alkalmazni. Például kellemetlen kihallgatási szituációk során, jobban ajánlott az irányított beszélgetési technika, mint a kognitív interjú.⁶⁰

Az ezt követő szakasz a befejezés, illetve a lezárás fázisa, ahol a jövő problémáinak azonnali elkerülése érdekében, amelyek felléphetnek a kihallgató és a kihallgatott kapcsolatában, a nyomozóknak végre kell hajtaniuk a következő tevékenységeket:

- a) Meg kell köszönniük a kihallgatás lehetőségét, mielőtt távoznak.
- b) Mindenkinek meg kell értenie, mi történt a kihallgatás alatt.
- c) Mindenkinek tisztában kell lennie azzal, mi fog bekövetkezni a jövőben.

⁵⁸ Short, J.C. Forrás: <http://www.jcshort.com/Articles/PEACE-Method.htm> (2014. 04. 13.)

⁵⁹ Short, J.C. Forrás: <http://www.jcshort.com/Articles/PEACE-Method.htm> (2014. 04. 13.)

⁶⁰ Short, J.C. Forrás: <http://www.jcshort.com/Articles/PEACE-Method.htm> (2014. 04. 13.)

A zárásnak mindenképpen magába kell foglalnia olyan elemeket, amelyek megadják a lehetőséget a kihallgatottnak arra, hogy ő is kérdezhessen. A kihallgatónak összegeznie kell, mit mondott a kihallgatott.⁶¹

Egyes kutatók szerint a PEACE mozaikszóban szereplő C, ami a Closure kifejezést jelképezi, amely a lezárás szakasza, jelentheti a Challenge kifejezést is, ami felelősségre vonást jelent, e szerint a kihallgató ösztönözhető arra, hogy felelősségre vonja a kihallgatott személyt az elmondottak alapján, és megkérdőjelezze az elmondottak valóság-alapját.⁶²

Az utolsó szakasz pedig az értékelés fázisa, miután a kihallgatás befejeződött. Itt az első szempont annak ellenőrzése, hogy elérték-e a kihallgatás tárgyát, illetve célját, hiszen ez alapján dönthető el, hogy szükség van-e további tevékenységekre, vagy kihallgatásra.⁶³

Az értékelés elősegítheti a kihallgató személyek képességeinek fejlődését is.⁶⁴

Összegezve a gyakorlat szempontjából a legjobb a PEACE modell, amely alkalmazható áldozatokra, szemtanúkra és gyanúsítottakra nézve is.⁶⁵

V. A SUE – Strategic Use of Evidence kihallgatási módszer bemutatása

A SUE kihallgatási módszer fogalma a következőképpen határozható meg: bizonyítékok ismeretén alapuló kihallgatási technika, ahol a kérdésfeltevést a nyomozóhatóság birtokában lévő bizonyítékok határozzák meg. Ezeknek a bizonyítékoknak az ismerete viszont, a kihallgatott cselekményére vonatkozóan, nem juthat a kihallgatott tudomására. Más szóval élve; a kihallgatott nem tudhatja meg azt, hogy a nyomozóhatóságnak az elkövetett bűncselekményről bizonyítéka van.

A kihallgatás során feltevésre kerülő kérdések pedig ezeken a megszerzett bizonyítási eszközökön alapulnak.

A hazug és az igazat mondó gyanúsítottak különböző mentális állapotban érkeznek a kihallgatás helyére.⁶⁶

⁶¹ Short, J.C. Forrás: <http://www.jcshort.com/Articles/PEACE-Method.htm> (2014. 04. 13.)

⁶² Tong, S. – Bryant, R. P. – Miranda A. H. Horvath: Understanding Criminal Investigation. A John Wiley & Sons, Ltd, Publication, UK – Oxford 2009. 123. o.

⁶³ Short, J.C. Forrás: <http://www.jcshort.com/Articles/PEACE-Method.htm> (2014. 04. 13.)

⁶⁴ Short, J.C. Forrás: <http://www.jcshort.com/Articles/PEACE-Method.htm> (2014. 04. 13.)

⁶⁵ Investigative interviewing techniques, Forrás: <http://i-sight.com/investigation/investigative-interviewing-techniques-the-peace-model/> (2014. 04. 13.)

A gyanúsított egy igazán egyedülálló tudomással rendelkezik a bűncselekményről. Egy gyanúsított pontosan arra törekszik, hogy a kihallgató ne jöhessen rá erre a tényre. Az ártatlan gyanúsítottak pont ellenkezőleg, attól félnek, hogy a nyomozó nem fogja elhinni nekik, hol is voltak a bűncselekmény elkövetésének az idején.⁶⁷ A SUE kihallgatási metódus eljárása során a nyomozó szándéka az, hogy különböző stratégiák alkalmazásával, mint például a bizonyítékok felhasználásával jusson el a válaszig. A kihallgatási metódus célja az, hogy nyitott kérdésekkel indítson, mint például: „Mit csinált ön vasárnap?” Majd ezeket a kérdéseket speciális kérdések kövessék, mint például: „Használta ön vagy bárki más az autóját vasárnap?”. Mindezt a kihallgató úgy hajtja végre, hogy elmondaná, milyen bizonyítékok állnak a nyomozóhatóság rendelkezésére, amelyek az elkövetőről és az autójáról különböző felvételek. Ilyenkor jellemző az, hogy az igazat mondó kihallgatott spontán semmiféle sarkallás nélkül vallja be az autó használatát. A hazug kihallgatottak a sarkallás után sem vallják be, inkább tagadják az állítást.

Nyitott kérdésről abban az esetben beszélhetünk, amikor a kérdésre leíró, elbeszélő válasz érkezik. Hogy miért fontos a nyitott kérdéssel való kezdeményezés, azt a következő példa jól szemlélteti.⁶⁸

Vegyünk egy ügyet, melynél rablás történt múlt pénteken hét órakor. Ebben az esetben a nyomozók gyakran követik el azt a hibát, hogy zárt kérdéssel kezdve a következő kérdést teszik fel: „Mit csinált ön múlt pénteken hét órakor?”. Erre a kérdésre a gyanúsított egy felkészült, rövid választ fog adni, amellyel a célja a nyomozóhatóság megtévesztése. A kihallgató pedig abba a nehéz helyzetbe hozza magát, hogy ebből az egyetlen válaszból és a gyanúsított által tanúsított magatartás feltárásával leplezze le a megtévesztést.

Teljesen más lehetőségek adódnak egy olyan kihallgatás során, ahol a nyomozó egy nyitott kérdéssel kezd.

Tegyük fel a következő helyzetet; múlt szombaton hat órakor egy gépjárműből a gyanúsított lövéseket adott le. Ebben az esetben a nyomozó részéről a következő kérdés hangzik el: „Kérem, mondjon el mindent, mit csinált múlt szombaton arról az időintervallumról, ami 12 óra és a lefekvése között telt el.” Ebben az esetben a kihallgatott személy elmeséli, leírja mi történt vele a meghatározott időtartam alatt. Ezáltal a vallomás

⁶⁶ Vrij, A. – Granhag, P.A. – Mann, S. – Leal, S.: Outsmarting the Liars: Toward a Cognitive Lie Detection Approach, *Psychological Science*, 20 (1). pp. 28- 32. Forrás: <http://eprints.port.ac.uk/> (2014. 05.02.)

⁶⁷ Vrij – Granhag – Mann – Leal pp. 28- 32. Forrás: <http://eprints.port.ac.uk/> (2014. 05.02.)

⁶⁸ Inbau, F. E. – Reid, J. E. – Buckley, J. P. – Jayne, B.C.: *Criminal Interrogation and Confessions*. Jones & Bartlett Learning Company, USA – Burlington 2014. 50. o.

hamis információkat nem tartalmaz még akkor is, ha tudjuk azt, hogy a kihallgatás alanya részt vett a bűncselekmény elkövetésében. Pontosan emiatt megfelelő a nyitott kérdés és a beszélgetés, hiszen a közvetlen kérdéssel a nyomozó csak azt érné el, hogy a kihallgatott személy valószínűleg hamis választ adna arra a kérdésre, hogy: „Mit csinált Ön szombaton hét órákor?” Hiszen ezzel a kérdéssel bizonyos módon kényszerítve van a terhelt, hogy hazudjon a feltett kérdésre. Ezért egy feltétlen alapelve a kihallgatásnak, ezért érdemes is megemlíteni, hogy sokkal előnyösebb, ha a kihallgatott elhallgatja az igazság egy bizonyos részét, mintha a hazugságból kell saját maguknak igazságot leszűrni.

A nyitott kérdések nem annyira befolyásolják a terheltet, hogy hazudjon a nyomozó kérdésére.⁶⁹

Hartwig, Granhag, Strömwall és Kronkvist kutatók tesztelték a SUE technikát. A kísérletet végrehajtók fele kiképzett volt a kérdezési módszerből, a fennmaradó többi kihallgató pedig választása szerinti technikát alkalmazhatott. A felmérések szerint az utóbbi kihallgató személyek 56,1%-os pontossággal teljesítettek, azok pedig, akik a SUE kihallgatási módszert alkalmazták 85%-os pontosságot értek el. A bűnös gyanúsítottak esetében sokkal többször fordult elő az, hogy tagadták, illetve cáfolták a bizonyítékot, mint azok, akik ártatlan gyanúsítottak voltak. Különösen ez azokkal fordult elő, akik a SUE módszer alapján hallgattak ki.⁷⁰

Ez a kísérlet alapján kiderült az, hogy a SUE használatával, sokkal egyszerűbbé válik a bűnös gyanúsított kiszűrése, anélkül, hogy a gyanúsított észrevenné, hogy ez a kihallgatás célja. Az ártatlan gyanúsított kiszűrését is megkönnyíti. A kutatók egyetértenek abban, hogy ez a módszer rendkívül hasznos a kihallgatás végrehajtása során.

Visszatartani a meglévő bizonyítékokat, amelyekkel a gyanúsítottól rendelkeznek, a későbbi igazságot tartalmazó beismerő vallomás megszerzéséhez vezethet, valamint felismerni azt, hogy a gyanúsított ártatlan egyenlően fontos, hiszen a későbbi hamis beismerő vallomások elkerülését segítheti, amelyet a környezet növekvő nyomása, a kényszer hangulata válthat ki, ugyanis az ártatlan gyanúsított non-verbális magatartásából tévesen a bűnösségre is következtethetnek.⁷¹

A gyanúsított kihallgatása az egyik legkritikusabb pontja az egész nyomozati eljárásnak. A kihallgatás során a hazugság vagy az igazság kiszűrése az egyik legnehezebb feladat. Egyes kutatások szerint, akik hamis vallomást tesznek, próbálják kontrollálni a

⁶⁹ Inbau – Reid – Buckley – Jayne, 2014. 50. o.

⁷⁰ Vrij – Granhag – Mann – Leal pp. 28- 32. Forrás: <http://eprints.port.ac.uk/> (2014. 05.02.)

⁷¹ Bull, R.- Valentine, T.- Williamson T.: Handbook of Psychology of Investigative Interviewing. A John Wiley & Sons Ltd. Publication, Chichester, West Sussex 2009. 37. o.

magatartásuk azért, hogy elkerülhessék azt, hogy bármilyen non- verbális jel adásával leleplezzék magukat, valamint azért, hogy a hitelesség benyomását keltsék. Paradox módon a megtévesztőknél ez a magatartás kontroll szolgálja kifejezetten a megtévesztés jeleit. Ez a megtévesztő magatartás megtervezett, begyakorolt, és hiányzik a spontaneitás minden szinten. Pontosan emiatt, mivel úgy gondolják a gyanúsítottak, hogy ezek a tudatalatti szükségtelen mozgások, gesztusok gyanússá tehetik őket, ezért szándékosan kerülnek azokat a mozzanatokat, amelyek nem kifejezetten alapvetőek.⁷² Ilyenkor felmerül a kérdés. Miért is nem tudnak az emberek különbséget tenni az igazság és a hazugság között? Ez egyik magyarázat szerint a hazug és az igazmondó kihallgatott között hajszálnyi a különbség. A másik magyarázat pedig az, hogy olyan alapos és erős jelek nem léteznek, amelyek a felismerést szolgálják. Ha ez a meghatározás helyes, akkor csak annyi a teendő, hogy bizonyos jeleket meghatározzunk akár egy aktív kihallgatás során, mellyel a különbség kézzelfoghatóvá válik. Ezeknek a pontoknak a megközelítése egy kulcsfontosságú kérdés.⁷³

Azok a kihallgató személyek, akik szeretnék kiszűrni a hazugságot, két szituációval kerülhetnek szembe: az egyik az, hogy rendelkezésükre áll némi bizonyítékhoz hasonló eszköz, amely elérheti a gyanúsított bűnösségének bevallását, a másik helyzet pedig az, amikor nincs semmilyen bizonyíték, amely kiváltaná a beismerő vallomást. Manapság ezek a kihallgatási taktikák nem igazán felkutatott területek.⁷⁴

A SUE kihallgatási metódus, egy olyan megközelítési mód, amely az elérhető bizonyítékokat helyezi a gyanúsított figyelmének a középpontjába. Ezen túlmenően a SUE olyan jelek kiszűrésére törekszik, amely által az igazság felderíthetővé válik, az elérhető bizonyítékok alkalmazásával a kihallgatás során.⁷⁵

Felmerül egy kérdés a kihallgatási módszer alkalmazási körével kapcsolatban is. Alkalmazható-e a SUE ha a gyanúsított egy gyermek? A metódust általában csak felnőttekre alkalmazták. A kísérletek viszont megmutatták azt, hogy a gyermekek – ahogy fejlődnek és befogadóképességük is egyre növekszik, – a hazugságban is egyre jobbakká válnak.

⁷² Breur, C. M. – Kommer, M. M. – Nijboer, J. F. – Reijntjes, J. M.: New Trends in Criminal Investigation and Evidence. INTERSENTIA, Antwerpen – Groningen- Oxford 2000. 700. o.

⁷³ Franziska Clemens: Detecting lies about past and future actions: The Strategic Use of Evidence (SUE) technique and suspects' strategies 1. o.

Forrás: https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/32705/1/gupea_2077_32705_1.pdf (2014. 05. 02.)

⁷⁴ Clemens, 2013. 1. o.

⁷⁵ Clemens, 2013. 1. o.

Mivel gyermek is kerülhet bűncselekmény gyanúja alá, így lényeges megismerni azt is; hogyan is válik felismerhetővé egy gyermek igazmondása vallomása közben?⁷⁶ A másik felmerülő kérdés pedig az, hogy alkalmazható-e a SUE a jövőbeli cselekmények vonatkozásában? A kihallgatások mindig a múltban történt eseményekre összpontosulnak, lényeges körülmény viszont a jövőbeli szándék felderítése is a gyanúsított részéről. Hiszen azáltal, hogy ismerjük a gyanúsított jövőbeli célját, a félrevezetés problémája elkerülhető, és a további bűncselekmények elkövetésének a megelőzésére is lehetőség nyílik.

A SUE technika azon az elméleti feltevésen alapszik, hogy a kihallgatások során a kihallgatott személyek is bizonyos stratégiákat alkalmaznak válaszadásuk során. Ezeknek a stratégiáknak a vizsgálata lehetővé teszi azt, hogy a gyanúsítottak válaszai kiszámíthatóvá, úgymond megjósolhatóvá váljanak.

Az, hogy ennek a kutatási területnek az ismerete egyre jobban kiszélesedik, bizonyítja, hogy ezeknek a kikérdezési technikáknak az alkalmazása a nyomozóhatóságok számára, amelyeknek célja a pontos információk megszerzése, segítségül szolgálat abban, hogy minél alaposabbá váljanak a bűncselekmények felderítése során.⁷⁷

V. A három kihallgatási módszer összehasonlítása

Az előző fejezetekben a három kihallgatás módszert külön-külön mutattam be. Ebben a fejezetben pedig különböző szempontok alapján (előnyök, hátrányok, cél, eszköz, szakképzettség, pénz, alkalmazási kör, bűncselekmények típusa) összehasonlításával szeretném bemutatni őket.

Az elhatárolásokat a következő táblázatban szemléltetem:

⁷⁶ Clemens, 2013. 2. o.

⁷⁷ Clemens, 2013. 3. o.

1. Táblázat: A kihallgatási módszerek előnyei és hátrányai

	SAI	PEACE	SUE
Előnyök	• Memóriavesztés nem jelentős mértékű • Elősegíti a visszaemlékezést, emlékek védelme • Gyors, eredményes és átfogó vallomás beszerzése • Világos iránymutatásokat tartalmaz • Bizalmat ébreszt a tanúban, hogy önállóan töltheti ki a formanyomtatványt	• Alapos felkészülés a kihallgatás végrehajtására • Nyugodt környezet teremtése a kihallgatott számára	• Bizonyítékokra koncentrálni • Megtervezett kérdések, nyitott és speciális kérdések alkalmazása • Jövőbeli cselekmények megjósolhatóvá válnak.
Hátrányok	• Formanyomtatványt később kitöltőknél befolyásolás hatása fennáll. • A baleset helyszínén sokkos állapotban lévők, kitöltési nehézségei.	• Csak a múlt történéseit kérdezik ki.	• Hazug kiszűrése nehéz feladat, személyfüggő.

Láthatjuk azt, hogy mind a három kihallgatási módszernek megvannak a maga előnyei, illetve hátrányai. A hátrányok minimalizálása és az előnyök tökéletesre fejlesztése pedig kifejezetten gyakorlati kérdés.

A következő táblázatban egy másik szempontrendszer alkalmazásával szeretném szemléltetni a három kihallgatási taktikát. Ezek a szempontok pedig a következők: cél, eszköz, szakképzettség, pénz, alkalmazási kör, bűncselekmények típusa.

2. Táblázat: Cél, eszköz, szakképzettség, pénz, alkalmazási köre, bűncselekmények típusa.

	SAI	PEACE	SUE
CÉL	A memóriavesztés elkerülése, emlékek védelme és befolyásolhatóság kizárása az alapos és pontos információk megszerzése érdekében.	Pontos felkészülés és megtervezettség által, minél alaposabb és pontosabb információk megszerzése.	Bizonyítékok ismeretében történő kérdésfeltevés hatására a kihallgatott vallomásának elérése és minél pontosabb információk megszerzése.
ESZKÖZ	Formanyomtatvány kitöltetése	Megtervezett kihallgatási folyamat.	Nyitott és speciális kérdések.
SZAKKÉPZETTSÉG	Igényel szakképzettséget.	Igényel szakképzettséget	Igényel szakképzettséget
PÉNZ	Formanyomtatványok beszerzését igényli, és a nyomozóhatóságok tagjainak a betanítását.	Kihallgatási eszközök beszerzése, helyszín biztosítása, nyomozóhatóságok tagjainak betanítása.	Kihallgatási eszközök beszerzése, helyszín biztosítása, és a nyomozóhatóságok tagjainak a betanítása.
ALKALMAZÁSI KÖR	Csak a baleset helyszínén tartózkodó szemtanúkra alkalmazható.	Áldozatokra, szemtanúkra és gyanúsítottakra is alkalmazható.	Gyanúsítottak körére alkalmazható leginkább.
BŰNCSELEKMÉNYEK TÍPUSA	Közlekedési balesetek, ipari balesetek, biztosítási csalások.	Bármilyen bűncselekmény típusra alkalmazható.	Bármilyen bűncselekmény típusra alkalmazható.

VII. A három kihallgatási metódus megvalósulása a gyakorlatban

7.1. Az empirikus kutatás bemutatása, céljainak meghatározása

Az empirikus kutatásom során, az előzőekben ismertetett három kihallgatási metódus gyakorlatban való alkalmazhatóságának lehetőségét, illetve arra a kérdésre kerestem a választ, hogy a nyomozóhatóság alkalmazza-e már ezeket a kihallgatási taktikákat, vagy valamely jellemzőiket, tisztán vagy a három metódus közül bármelyiket egymással vegyítve.

Kutatásom céljai között szerepelt még arra a kérdésre is választ kapni, hogy ezeket a kihallgatási technikákat érdemes-e alkalmazni és eredményesebbé tenné-e a nyomozóhatóság munkáját.

Mindezekre a kérdésekre kihallgatásokon való részvételek segítségével, ügyiratok feldolgozásával, különböző esetek megismerésével, valamint a Baranya Megyei Rendőr-főkapitányság Bűnügyi Osztály, és Vizsgálati Osztály állományának mélyinterjúztatása során kaptam választ.

A mélyinterjúk során a következő kérdéseket tettem fel:

1. Ön hogyan hallgat ki egy gyanúsítottat vagy egy tanút? (Beszélteti, elmondhatja vele a történetet saját szavaival vagy közvetlen kérdéseket tesz fel? Melyiknek milyen szerepe lehet? Gyanúsított esetében tájékoztatja-e arról, hogy miért hallgatja ki? Ha igen milyen részletesen?)
2. Egy kihallgatásnál jobb nyitott kérdéssel kezdeni vagy zárt kérdéssel is kezdhető a kihallgatás?
3. A harmadik kérdéshez a három kihallgatási metódus rövid ismertetésére volt szükség, amelyet a következőképp tettem meg:

SAI metódus: bekövetkezett esemény szemtanúi előre meghatározott kérdésekre, az eseményt követő rövid időn belül önállóan, saját környezetükben (Tanú otthona, lakása, nem hivatalos személy által és nem hivatalos személy végzi ezt a kihallgatást.) egy előre elkészített formanyomtatványon válaszolnak. Általában ezt szemtanúk esetén alkalmazzák, illetve a nyomozóhatóság munkaterhének enyhítését is szolgálhatja.

A második metódus a PEACE: amely során súlyosabb bűncselekményeknél, rendkívül precíz felkészülés jellemzi a nyomozóhatóság munkáját. (Ügy ismerete, az eljárás személyeinek ismerete, bizonyítékok ismerete, ismeretek célirányos felhasználása, mindezek értékelése.)

A harmadik metódus a SUE: az igazság megszerzése „hazugságnak” az elmondatásával történik. Gyanúsított esetében, az elkövető az információkat torzítva adja elő, a tanú esetében pedig az elmondottak visszaellenőrzésével kapnak információt a nyomozóhatóság tagjai. A kérdéseket pedig a nyomozóhatóság birtokában lévő bizonyíték mennyisége befolyásolja, de ezekről a kihallgatott nem szerezhet tudomást.

A három kihallgatási taktika ismertetése után a következő kérdéseket tettem fel a Bűnügyi és a Vizsgálati Osztály tagjainak:

A három metódus közül Ön alkalmazza-e valamelyiket a kihallgatások során, vagy esetleg vegyíti ezeknek a metódusoknak a főbb jellemzőit? Ön szerint alkalmazhatóak-e ezek a kihallgatási taktikák?

A kérdésekre kapott válaszokat összesítve, elemezve és értékelve, valamint a kihallgatásokon való részvételek és az ügyiratok feldolgozásának a segítségével vontam le következtetéseimet és megállapításaimat a metódusok gyakorlati használatával, és alkalmazási lehetőségeivel kapcsolatban, amelyeket a következőkben kihallgatási taktikák szerint fejezetekre bontva szeretnék ismertetni.

7.2. A SAI kihallgatási metódus megvalósulása a gyakorlatban

A három bemutatott kihallgatási metódus közül az első SAI kihallgatási technika az, amellyel kapcsolatban az általam támasztott várakozások ellenére, teljesen más benyomás ért.

A metódus működésének és végrehajtásának megismerése közben, nem igazán tudtam elképzelni, hogy ezt bármelyik nyomozóhatóság használná-e. Ennek ellenére, kiderült, hogy igen is bevett módszer, és jelentős előnyökkel járhat meghatározott bűncselekményeknél a nyomozók számára.

A kihallgatási módszert bár nem tisztán alkalmazzák, de jelentős jellemvonásait, mint például az előre elkészített formanyomtatvány, az írásbeliség és a saját környezetben való kitöltés fellelhetőek a gyakorlati végrehajtás során.

A kihallgatás, amelyen részt vettem, ennek a metódusnak a jellemvonásait erőteljesen tükrözte.

A 33/2014. bü. számú ügyben egy választási csalás bűncselekményének sértettjei lettek kihallgatva a következő módszerrel.

A bűncselekmény tényállása a következő volt: egy ormánsági településen a helyi önkormányzat képviselői egy előre elkészített formanyomtatvánnyal járták körbe a falut, amelynek kitöltésével a sértettek elismerték roma származásuk, de a papír kitöltésével kizárták magukat az országgyűlési választásokon való részvételből, melyről senki nem tájékoztatta őket, és így alkotmányos jogukat a választásokon nem gyakorolhatták. A gyanúsítottak ellen, emiatt indult eljárás a Baranya Megyei Rendőr- főkapitányságon. A kihallgatás során egy előre elkészített formanyomtatvánnyal érkeztünk a településre az ügy előadójával. Minden sértettet otthonában kerestünk fel, ezáltal érvényre juttatva a SAI egyik jelentős jellemvonását, amely szerint a szemtanú vagy a sértett a nyomtatványt saját környezetében (otthona, munkahelye) tölti ki. A megkeresett sértettek ezt az előre elkészített nyomtatványt által tanúként tettek vallomást. A különbség az elmélet és a gyakorlati alkalmazás között pedig az egyik hátrányra vezethető vissza, amelyet az összehasonlító táblázatban magam is említettem. A helyszín egy ormánsági, gazdaságilag rendkívül hátrányos helyzetben lévő település ahol a sértettek nem minden esetben tudnak írni- olvasni, valamint az iskolázatlanság hiánya miatt nem tudják magukat kellően kifejezni. Ez a két hátrány miatt az alkalmazhatóság elősegítésére, a nyomozóhatóság embere töltötte ki az előre elkészített nyomtatványt, amelyet a kitöltés után a kihallgatott személy elolvasott, vagy ha írástudatlan volt, akkor számára azt felolvasta a kihallgatást végző személy.

Ebben az esetben elmondható az, hogy a SAI taktikáját tisztán nem alkalmazta a nyomozóhatóság vizsgálója, de főbb jellemvonásait, mint az írásbeliség, a saját környezetben való kitöltés elveket munkája során hasznosítja.

Ezáltal pedig a metódus előnyei, a gyors munkavégzés, a nyomozóhatóság munkaterhének az enyhítése, az idővesztés és az emlékek elvesztésének elkerülése érdekében, a technika alkalmazásának lehetőségét erősíti. Nem beszélve a költséghatékonyságról, hiszen a sértettek száma jelentős és a kihallgatásra való idézésük miatt felmerült költségek,- (mint például az útiköltség vagy a keresetkiesés) megtérítése elkerülhetőek.

Az ügyirat feldolgozás során megismert 242/1998. bü. számú ügy, amelynél szintén alkalmazták a SAI metódus legfőbb vonását, nyolc évvel ezelőtt történt, az elkövetett bűncselekmény pedig emberölés. Az ügy rendkívül érdekes volt, hiszen egy „cold case”-ről van szó, amelyben a bűncselekmény elkövetőjével szemben a mai napig nincs terhelő bizonyíték.⁷⁸

⁷⁸ Cold Case jelentése: Úgynevezett „döglött akta”, amelyet bizonyítékok hiánya miatt nem oldottak meg. Felmerülő új bizonyítékok miatt, újabb nyomozás, újabb kihallgatásra van szükség, – mint az általam ismertetett ügyben – vagy perújítás fordulhat elő.

Az egyik elkövető, aki a bűncselekményben bűnsegédként vett részt, már letöltötte büntetését, és szabadlábban van, külföldön dolgozik. Pontosan emiatt az ügyben újra, de most tanúként lett kihallgatva. Viszont a távolság és az időveszteség elkerülése miatt, a nyomozóhatóság egy előre elkészített formanyomtatványt küldött számára, hogy töltsse ki, az eljárás folyamatának gyorsítása miatt.

Ami érdekesség, hogy a kihallgatott teljesen más vallomást tett így, mint nyolc évvel ezelőtt. A nyolc évvel ezelőtti kihallgatáson ahol tettesként, pontosabban bűnsegédként hallgatták ki, megnevezte a tettest és állította, hogy az általa megnevezett személy volt a bűncselekmény elkövetője. A papíralapú kihallgatásnál viszont, már más választ adott. Felmerül a kérdés itt, hogy vajon azért, hogy a kihallgatott emlékei már elhalványultak, vagy a nyomozóhatóság hiánya miatt, a felelősség figyelmen kívül hagyásával, a formanyomtatványra bármilyen választ adhat.

Ezáltal felmerül a metódus egyik gyengesége, hogy vajon valóban jó-e az, hogy a kihallgatott rendőri felügyelet nélkül tölti ki a nyomtatványt, saját lelkiismerete szerint, a felelősség semmibe vételével, nem hátráltatja-e a nyomozást?

Emiatt úgy gondolom, hogy a valóban a súlyosabb bűncselekményeknél, a technika alkalmazása nem biztos, hogy eredményesebbé teszi a nyomozóhatóság munkáját. Illetve rendkívül érdekes a másik kérdés, hogy a jelentős időintervallum eltelte miatt az emlékek visszahívásának és torzulásának a lehetősége fennáll, így van-e értelme a technika alkalmazásának?

Véleményem szerint ebben az esetben a metódus használata nem teszi eredményesebbé a nyomozóhatóság munkáját, hiszen jelentős a késleltetés az elkövetett bűncselekmény és az újbóli vallomás megtétele között.

Az ügyirat feldolgozás során megismert harmadik eset a 12/2014. bü. számú ügynél a gyanúsított egy gyógyszerfüggő személy, aki recepteket tulajdonított el, amelyek valós receptek voltak, valós személyek nevére kiállítva. A gyógyszertárakban, ahol ezeket a recepteket kiváltotta, megkérdezték miért kell neki, – erre ő azt felelte, hogy elviszi másnak, ami természetesen jogszerű, mert elviheti bárkinek. Több száz receptről volt szó, a jogosult személyek pedig nem is tudtak róla, hogy az ő receptjeik máshoz jutottak és más váltotta ki őket. Mivel ezek a személyek nem helyi lakosok voltak, ezért az ügy előadója kihallgatási nyomtatványt készített, ezt pedig kiküldte az illetékes hatóságoknak, amelyek ezzel a tanúkat megkeresték.

Ebben az esetben szintén a munkateher enyhítés, és a költségek csökkentése érdekében alkalmazható a módszer, hiszen itt a tanúknak semmi érdekeltisége nem volt arra nézve, hogy valótlan állítsanak. Senkinek az érdekeit nem sértette és a szükséges in-

formációkat a nyomozás eredményességéhez viszonylag rövid idő alatt be lehetett szerezni, mindezek mellett az eljárási költségek megtérítése is elkerülhetővé vált.

A Bűnügyi és Vizsgálati Osztály tagjainak a mélyinterjúztatása során mind a nyomozók, mind a vizsgálók egyetértettek abban, hogy ennek a taktikának az alkalmazása előfordul a gyakorlatban, ha nem is tisztán, de főbb jellemvonásai mindenképp.

Egybehangzóan elmondták azt is az interjúk többségénél, hogy ennek a módszernek az alkalmazása legfőképpen a kisebb jelentőségű bűncselekmények esetén fordul elő, például gazdasági csalás, csalás bűncselekményénél ahol a sértettek vagy a szemtanúk száma jelentős, és a munkateher enyhítéséhez a technika alkalmazása nagymértékben hozzájárul.

7.3. A PEACE kihallgatási módszer megvalósulása a gyakorlatban

A PEACE kihallgatási módszer gyakorlati alkalmazása rendkívül jellemző. Ennek megvalósulását figyelhettem meg egy kihallgatáson való részvétel során, amelyen a PEACE módszer valamennyi szakaszának (előkészület- tervezés, tevékenység és magyarázat, beszámolás- jelentés, befejezés- lezárás, értékelés) teljesülését követhettem figyelemmel.

A 78/2014. bü. számú ügynek nem csak az ügyiratait ismerhettem meg, de a terhelt kihallgatásán is részt vehettem.

Ebben az ügyben a tényállás a következő: a terhelt egy középkorú jogász végzettségű asszony, aki ellen emberölés gyanúja miatt indult eljárás. A kihallgatások során számtalan alkalommal elmondta, hogy a cselekményhez semmi köze, majd a hetedik kihallgatás során, mikor már teljesen belekeveredett az általa elmondott hazugságok láncolatába, beismerő vallomást tett, amelyet következő alkalommal megváltoztatott.⁷⁹

A PEACE módszer egyik jellemzője, hogy a nyomozóhatóság munkáját nagyon precíz felkészülés jellemzi az előkészületi, tervezési szakaszban. Ennek a felkészülésnek voltam tanúja az előbb említett ügyben. A kihallgató rendkívüli alaposággal határozta meg a célját és a tárgyát a kihallgatásnak, valamint felismerte azokat a pontokat, amelyeket a kihallgatás során mindenképp tisztázni szükséges. A kihallgatásra pedig minden szempontból előkészült, a lehetséges kérdések meghatározásával is.

A nyomozó számára ennél a módszernél rendkívül fontos az, hogy felkészüljön a kihallgatott személyből. Legyen szó tanúról vagy gyanúsítottról, ez egyaránt fontos a

⁷⁹ Vallomás visszavonásról nem beszélhetünk, hiszen ez a kifejezés nem helytálló ebben az esetben. A kihallgatott személy vissza nem vonhatja vallomását, de a következő kihallgatáson megváltoztathatja azt.

foganatosításhoz. Tanú esetében lényeges, hogy miért lett beidéztve, mit tud, szemtanúként lett beidéztve vagy hivatkoztak rá. Ezek lényeges tényezők, hiszen a kihallgató ez alapján tudja elhelyezni a kihallgatandó személyt az adott történetben. Sok esetben háttérkutatás is ajánlott, követett-e el már bűncselekményt, milyen előélete van az adott személynek.

A következő szakaszban ismertette a kihallgatottal a kihallgatás következményeit, és megteremtette a foganatosításhoz megfelelő környezetet, amellyel ösztönözni próbálta a terheltet az együttműködésre, ami az ő érdekét szolgálná. Szükség van arra, hogy egy olyan légkört teremtsen a kihallgató, hogy a gyanúsított vagy a tanú megbízzon benne: ne érezze magát feszélyezve a kihallgatás során, ne érezzen semmiféle feszültséget vagy nyomást, hogy neki vallomást kell tennie. A kihallgatott személy bizalmába kell férkőznie a kihallgatónak. Ennek a bizalmas viszonynak a megteremtésére különböző taktikák léteznek, melyek a nyomozók saját tapasztalataik alapján szereznek és fejlesztenek tökélyre.

A következő fázis szintén megvalósult a kihallgatás során, ahol felhívta a nyomozó a kihallgatott személy figyelmét azokra a pontokra, amelyek miatt a kihallgatást végre kell hajtani, valamint ismertette a kérdéseket a terhelttel.

Ebben a szakaszban a nyomozóhatóság tagjai általában nyitott kérdéssel „beszélgetik” a kihallgatandó személyt, ha pedig feltehetően nem őszintén adja elő a történeteket, akkor közvetett kérdések következnek.

A következő fázisban pedig, amikor a jelentős információk megszerzése a jellemző, szintén alkalmazták a módszert gyakorlatban a kihallgatás során is. Az irányított beszélgetés technikájának alkalmazásával megkérte a terheltet, hogy mondja el mi történt, majd ezt részekre felosztva irányította a kérdéseket, amely által a kihallgatott ismét belekeveredett az általa elmondott hazugságok láncolatába.

Az utolsó fázis szintén megvalósult, tájékoztatta a nyomozó a kihallgatott személyt a kihallgatás következményeiről, összegezte az elmondottakat, valamint megteremtette a lehetőséget a terhelt számára is, hogy kérdezhesen.

Végül pedig a kihallgatás értékelése is megtörtént, amely alapján eldőlt az, hogy szükség van további kihallgatásra.

Nem csak az ügyiratokból, de a kihallgatáson való részvételből is kiderült az, hogy a PEACE technikát a nyomozóhatóság alkalmazza nap, mint nap.

A nyomozóhatóság állományának mélyinterjúztatása során, számottevő volt az egyetértés abban az interjúalanyok között, hogy az ügy megfelelő ismerete és a felkészültség igen fontos tényező az eredményes kihallgatások eléréséhez.

A PEACE kihallgatási módszer pedig, még ha nem is emelik ki, hogy használják a nyomozóhatóság tagjai, a felderítést eredményesebbé teszi és alkalmazása jelentős előnyökkel jár a nyomozóhatóság számára.

7.4. A SUE kihallgatási módszer megvalósulása a gyakorlatban

A SUE kihallgatási technika alkalmazása ugyan nem tisztán, de egyes jellemzőit alkalmazzák a gyakorlatban, sokszor vegyítve az előzőleg ismertetett PEACE kihallgatási taktikával.

A kihallgatáson, amelyen részt vehettem, a fentebb említett büntetőügyben a terhelttel szembeni bizonyítékot nem ismertették.

Ez a bizonyíték a következő volt. A terhelt a kapcsolattartó lapon, egy már kiengedett cellatársát jelölte meg közeli hozzátartozói helyett. Ez a nyomozóban kérdéseket vetett fel, hiszen elég furcsának találta, hogy a terhelt nem lányát jelölte meg, hanem egy hajléktalan személyt.

Emiatt a nyomozóhatóság felkereste a kapcsolattartási kérelemben megjelölt személyt és kihallgatta. A kihallgatott elmondta, hogy a terhelt kérése az volt hozzá, hogy az általa írt levelet vigye el lányának, amelyben az szerepelt, hogy lánya nézze meg a terhelt naptárját a bűncselekmény elkövetése napján szerepel-e bármi a dátumnál. Ezt a bizonyítékot, a nyomozó a kihallgatás során nem ismertette a terhelttel. Hanem a kérdések a megszerzett bizonyítékon alapultak, jellemzően a SUE kihallgatási módszerre.

A feltett kérdésekre a terhelt megjelölt kapcsolattartó válaszaival ellentétesen válaszolt, tagadta, hogy bármilyen levelet kiküldött volna.

A nyitott kérdések alkalmazásával a terhelt ismét belekeveredett az általa elmondottakba és többször „elárulta” magát, és tagadta a róla feltett állításokat, még a bizonyítékok felfedése után is.

A kihallgatás során elég kirívó jelek utaltak arra, hogy a terhelt nem őszinte és hazugsága szinte kiszűrhetővé vált.

Másik két ügyben az ügyirat feldolgozás során a SUE módszer ellentétével találkozhattam.

Az 57/2012. bü. számú ügyben a tényállás a következő volt: A terhelt férje hazaérkezik a hajnali órákban, ittas állapotban. A terheltet a férj megrúgja, ezért védekezés-

ként a terhelt a konyhapulton lévő kést megragadja és a dulakodás során a sértettet szíven szúrja. A sértett a helyszínen meghal.

A terhelt minden kihallgatáson állította, hogy férje öngyilkos lett, és a kést, amelyet a védekezés miatt maga elé tartott férje húzta magához és így saját magát szúrta meg. A terhelt beleegyezett a poligráfos vizsgálatba, ahol a harmadik kérdésnél: „Hazudni akar-e Ön férje halálával kapcsolatban?” – elbukott és ezek után teljes beismerő vallomást tett.

A SUE metódust itt fordított módon alkalmazták a nyomozók, még pedig úgy, hogy a terhelt tudomására hozták azt, hogy a szakértői vizsgálatok során a szűrés irányából megállapítható az, hogy nem öngyilkosságról van szó, hanem idegenkezűségről. Ennek ellenére a terhelt nem tett beismerő vallomást, továbbra is azt állította, hogy férje öngyilkos lett.

Ebben az esetben mivel, a terhelt továbbra is tagadta a bűncselekményt, ezért szükségessé vált a bizonyítékoknak a tudomására hozása és ezzel némileg ösztönözni próbálták a beismerésre.

Általánosságban elmondható az, hogy a SUE metódus nem mindig alkalmazható, viszont azokban az esetekben ahol használható eredményessége vitathatatlan. Elmondható az is, hogy a nyomozóhatóság ezt a metódust sokszor nem tisztán, hanem a PEACE taktikával vegyítve alkalmazza a hatékonyság növelése érdekében.

A mélyinterjúk során a nyomozóhatóság tagjainak többsége egyetértett abban, hogy a SUE metódus főbb jellemzőit alkalmazzák már, de nem mindig tisztán, olykor inkább a PEACE kihallgatási taktikával egybekötve.

Egyes vélemények szerint az előzővel ellentétben a SUE metódus nem alkalmazható, mert a terhelt tudomására kell hozni a vele szemben fennálló bizonyítékokat, hiszen joga van megismerni őket.

7.5. Az empirikus kutatás eredményeinek összefoglalása

Kutatás eredményeként elmondható az, hogy valamennyi metódus alkalmazható a gyakorlatban és a nyomozóhatóságok munkájának eredményességét és hatékonyságát nagyban elősegítheti, legyen szó munkateher enyhítésről a költségek csökkentéséről, idő és az emlékek veszteségeinek elkerüléséről a SAI kihallgatási technika esetében, vagy a PEACE és a SUE metódus alkalmazásával a jelentős bizonyítékok megszerzéséről. Egyöntetű véleménye a nyomozóhatóság tagjainak, hogy az ügy milyensége, az elköve-

tett bűncselekmény súlyossága nagyban meghatározza azt, hogy milyen kihallgatási metódus alkalmazható.

A kutatás eredményeiből következtetésképp levonható, hogy ezeket a kihallgatási taktikákat, illetve a metódusok főbb jellemzőit a nyomozóhatóság már alkalmazza, még ha ugyan nem is nevezi őket nevén.

A kihallgatást végző személyek folyamatos képzése jelentős tényező a krimináltaktika fejlődési tendenciáinak gyakorlati megvalósulása érdekében, a bűncselekmények felderítésének hatékonysága miatt is.

Éppen ezért lényeges a kihallgatók képzése ugyanis a technikák tudatos alkalmazása sokkal eredményesebbé teheti a nyomozóhatóság munkáját, a képzettség nélküli tudatalatti alkalmazás pedig jelentős károkat okozhat a bizonyítékok megszerzése során.

VIII. Összegzés

Az igazságszolgáltatásban az ember a legnagyobb bizonytalansági tényező, melyet a jogalkotó által törvényi garanciákkal körülbástyázott eljárás sem képes teljes egészében kizárni, ellensúlyozni.⁸⁰

A tanúk, gyanúsítottak és a sértettek kihallgatása a nyomozati cselekmények szempontjából az egyik leglényegesebb mozzanat, hiszen egy rosszul visszahívott emlék, egy tévedés, megmásított és hamis vallomás emberi életetekbe kerülhet. Ez az ár pedig egy súlyos fizetség nem csak az igazságszolgáltatás számára.

A sértett és a tanúk szerepe a bűncselekmény rekonstruálásánál, az elkövető azonosításánál fokozott jelentőséggel bír, így a rosszul megfigyelt események, a hibás emlékek, az előítéletes vagy éppen hamis vallomások már a nyomozás kezdetétől fogva gátját képezhetik a valós történések feltárásának.⁸¹

A tanúk, sértettek, és gyanúsítottak kihallgatásánál rengeteg más körülmény is közrejátszhat, ezért a kihallgatás taktikájának a meghatározásánál a nyomozónak figyelembe kell vennie a vallomásokban kialakuló pszichikai folyamatok sajátosságait is. Ilyenek például a kihallgatandó személy tulajdonságai (jellem, életkor, nem, hajlam, temperamentum), eljárásjogi helyzete, nyomozás állása és a bűncselekmény sajátosságai.⁸²

⁸⁰ Finszter Géza: Bizonyításelméletek a jog világában. Rendészeti Szemle 2006/7-8. sz. 72-73. o.

⁸¹ Elek Balázs: A személyi bizonyítékok megbízhatósága a büntetőperekben. Rendészeti Szemle, 2009/3. sz. 98. o.

⁸² Kertész, 1965 13. o.

A kihallgatási taktikákban sűrűn találkozhatunk olyan utalásokkal, amelyek a pszichológia szerepét hangsúlyozzák, de ezek többnyire a kihallgatók egyéni tapasztalataiból erednek vagy olyanokéból, akik önképzésüknek köszönhetően tettek szert ezekre az ismeretekre.⁸³

A kihallgatás során vitathatatlan és egyre jelentősebb a pszichológia szerepe, amelynek ismerete a nyomozóhatóság tagjai számára elengedhetetlen és haszna kétségbevonhatatlan.

A büntfelderítő munka legemberközelibb része a kihallgatás, ahol a nyomozók nem csak a bűncselekményt feltehetően elkövető személlyel, de a bűncselekmények áldozataival is kapcsolatba kerülnek.⁸⁴

A kihallgatások körében az egyik leglényegesebb körülmény a kihallgatott emlékezete, amely sokáig a kriminalisztikai pszichológiai vizsgálódások központjában állt, – az Ebbinghaus által igazolt tétel pedig beigazolódni látszik, amely szerint „az idő múlásával az adatok (tételek) az újabb adatok kiszorítása révén elhalványulnak.”⁸⁵ Ezért is van szükség olyan metódusok alkalmazására amelyek, a kihallgatott személy emlékeinek a védelmét biztosítják.

Mindezek mellett a gyanúsítottak válaszadási stratégiájának a megismerése is fontos körülmény- az elkövetők kiismerése és jövőbeli cselekményeik feltárása szempontjából. Manapság már nem csak a múlt történései számítanak, hanem a terhelt jövőbeli szándéka is fontos tényező. Ennek feltérképezhetősége nélkülözhetetlen a további bűnelkövetések megelőzése érdekében.

Napjainkban ahol a technika felgyorsulása, valamint a bűncselekmények és elkövetők differenciálódása ellen a harcot csak a kriminalisztika eszközeivel lehet felvenni. Pontosan emiatt van szükség az új tendenciák, új iránymutatások megismerésére, feltárására, valamint ezeknek a gyakorlatba való átültetésére.

⁸³ Bócz Endre: A kényszervallatásról. Magyar Jog, 2013/2. sz. 65-74. o.

⁸⁴ Csernyikné Póth Ágnes: A kihallgatás pszichológiája. In: Csernyikné Póth Ágnes-Fogarasi Mihály: Kriminálpszichológia. Rejtjel Kiadó, Budapest 2006. 171.o.

⁸⁵ Csernyikné, 2006. 175. o.

Irodalomjegyzék

- Anti Csaba – Barta Endre – Bócz Endre – Illár Sándor – Lakatos János: Krimináltaktika I. kötet. Rejtjel Kiadó, Budapest 2004 175.- 176. oldal
- Boros János: Kriminalisztika és pszichológia. In: Fenyvesi Csaba – Herke Csongor (szerk.): Tanulmányok Erdősy Emil tiszteletére. Pécs 2002. 167. o.
- Bócz Endre: A kényszervallatásról. Magyar Jog, 2013/2. sz. 65-74. o.
- Bócz Endre (szerk.): Kriminalisztika I-II. Duna Kiadó, Budapest 2004.
- Hollin, Clive. R.: Psychology and Crime. Published by Routledge, Hove, East Sussex 2013. 254.- 272. oldal
- Breur, C. M. – Kommer, M. M. – Nijboer, J. F. – Reijntjes, J. M.: New Trends in Criminal Investigation and Evidence. INTERSENTIA, Antwerpen – Groningen-Oxford, 2000. 699- 709. oldal
- Bull, R. – Valentine, T. – Williamson, T.: Handbook of Psychology of Investigative Interviewing. A John Wiley & Sons Ltd. Publication, Chichester, West Sussex 2009. 33.- 47. oldal
- Csernyikné Póth Ágnes: A kihallgatás pszichológiája. In: Csernyikné Póth Ágnes-Fogarasi Mihály: Kriminálszichológia. Rejtjel Kiadó, 2006. 171-175. o.
- Elek Balázs: A személyi bizonyítékok megbízhatósága a büntetőperekben. Rendészeti Szemle. 2009/3 sz. 98. o.
- Fenyvesi Csaba: A kriminalisztika piramismodelljének második változata Belügyi Szemle. 2014/ 9. sz. 32. o.
- Finszter Géza: Bizonyításelméletek a jog világában. Rendészeti Szemle 2006/7-8. sz. 72-73. o.
- Gordon, N. J. – Fleisher, W. L.: Effective interviewing and interrogation techniques. Elsevier Ltd.- Academic Press, USA- Burlington 2011. 27.- 35. oldal
- Ibolya Tibor: Kihallgatási taktika a nyomozásban, Jogi Fórum Publikáció Forrás: <http://ibolyatibor.atw.hu/Sajat/3.pdf> 5. o.
- Illár Sándor (szerk.): Kriminalisztika. Krimináltechnika. BM Könyvkiadó, Budapest 1984.
- Illár Sándor (szerk.): Kriminalisztika. Krimináltaktika. BM Könyvkiadó, Budapest 1984.
- Inbau, F. E. – Reid, J. E. – Buckley, J. P. – Jayne, B. C.: Criminal Interrogation and Confessions. Jones & Bartlett Learning Company, USA- Burlington 2014. 49.- 61. oldal

Kertész Imre: A kihallgatási taktika lélektani alapjai. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1965. 4- 13. o

Kriminalisztikai tanulmányok- Kertész Imre: A tanú ismételt kihallgatása

Osterburg, J. W. – Ward, R. H.: Criminal investigation- A Method for Reconstructing the Past. Maththew Bender & Company, New Providence 2010. 239.- 264. oldal

Tremmel Flórián – Fenyvesi Csaba – Herke Csongor: Kriminalisztika. Dialóg Campus Kiadó, Budapest - Pécs 2005. 338.- 341. oldal

Tong, S. – Bryant, R. P. – Miranda A. H. Horvath: Understanding Criminal Investigation. A John Wiley & Sons, Ltd, Publication, UK. – Oxford 2009. 115.- 133. oldal

Internetes publikációk és források

Clemens, Franziska: Detecting lies about past and future actions: The Strategic Use of Evidence (SUE) technique and suspects' strategies 1-3. o.

Vrij, A. – Granhag, P. A. – Mann, S. – Leal, S.: Outsmarting the Liars: Toward a Cognitive Lie Detection Approach

<http://www.forensicinterviewsolutions.com/services/law-enforcement/self-administered-interview-sai/>

<http://i-sight.com/investigation/investigative-interviewing-techniques-the-peace-model/>

<http://www.jcshort.com/Articles/PEACE-Method.htm>

<http://www.selfadministeredinterview.com/>